

FIȘA DISCIPLINEI

DISCIPLINA: LIMBA LATINĂ

Lect. dr. Aurel Lupu

Anul I de studiu

FINALITĂȚI:

Programa pentru primul an de studii universitare vizează:

- însușirea științifică de către studenți a cunoștințelor de bază privitoare la vocabular, fonetică, morfologie și sintaxă a propoziției și a frazei latine și înțelegerea specificității acestora.

- formarea și dezvoltarea capacității de analiză a structurilor morfologice și sintactice latine și de decriptare a mesajului și a nuanțelor pe care le implică diferitele texte ale învățaturii, tradiției și patristicii creștine.

- deprinderea principiilor metodologice de bază privind analiza, interpretarea și traducerea corectă (gramaticală și literară) a unui text

- augmentarea deprinderilor de analiză și comentare teologică prin coroborarea acestora cu perspectiva filologică.

OBIECTIVE SPECIFICE:

- Inițierea studenților în însușirea și utilizarea corectă a vocabularului creștin - tehnic, instituțional-ecclesial (teologic, canonic, liturgic), biblic și patristic - și a specificității acestuia

- Însușirea elementelor structurale ale cuvântului, a rolului și a funcționalității lor în marcarea și decriptarea sensurilor pe care le mediază;

- Evidențierea și însușirea criteriilor și a tehnicii de flexiune și analiză a cuvântului sub raport semantic, morfologic și sintactic;

- Deprinderea valorilor morfologice, **a relațiilor și a funcțiilor sintactice de bază** specifice formelor gramaticale latine la nivelul propoziției și a „căilor” de înțelegere și de transpunere a lor în limba română;

- Relevarea și însușirea modalităților de traducere a fiecărei unități gramaticale la nivelul propoziției;

-Evidențierea și recunoașterea elementelor structurale specifice diferitelor tipuri de propoziții și a intercorelărilor sintactice dintre acestea la nivelul frazei.

-Însușirea **elementelor de bază** ale tehnicii de interpretare, de traducere și comentare a textului latin

- Familiarizarea studenților cu diferite „forme” și „conținuturi” de limbă și literatură latină creștină **cu grad de dificultate corespunzător nivelului pregătirii inițiale.**

TIPURI DE ACTIVITĂȚI:

Obiectivele menționate se vor realiza prin cursuri și seminarii sau cursuri practice, îmbinându-se expunerile teoretice cu explicații, exemplificări, comentarii, și exerciții practic-aplicative, cu participarea directă și efectivă a studenților în flexiune, analize, traduceri și interpretări de forme, sintagme și texte sau în retroversiuni;

Suportul aplicațiilor practice va fi textele biblice, documente și acte ale Bisericii, texte reprezentative din Sfinții Părinți și din Scriitorii Bisericești .

FORME DE EVALUARE:

1) Evaluare permanentă, în cadrul și pe baza activității practice săptămânale a fiecărui student;

2) Evaluare periodică pe bază de colocvii și teste, semestrial ;

3) Pentru a permite echivalarea rezultatelor obținute, în perspectiva mobilității studenților de la o facultate la alta, evaluarea se va face **numai pe bază de note, de la 1 la 10.**

TEMATICA PROGRAMEI:**Fonetică:**

- Unitățile operaționale ale limbii. Fonemul ca unitate a limbii și funcția lui diacritică. Sistemul fonologic și fonetic al limbii latine, combinații fonetice, scriere, pronunțare, reguli de accentuare, despărțire în silabe.

Vocabular. Fonemul în structura cuvântului latin. Alte elemente structurale la nivel lexical. Raportul dintre formă (expresie, semnificant) și conținut (semnificat). Clase de cuvinte, Inventarierea cuvintelor, Modul de prezentare a diferitelor clase de cuvinte în dicționare. Componenta vocabularului. Vocabularul creștin. Lucrări lexicografice (antice, moderne). Cele mai importante lexicoane, dicționare, tipuri de dicționare. Recunoașterea diferitelor clase de cuvinte (după modul de prezentare în dicționare). Exemple, exerciții de recunoaștere.

Vocabular de reținut; cuvinte și familii de cuvinte (derivate, compuse) din fondul principal general, din fondul creștin. Explicații etimologice, semnificații laice, semnificații creștine, corespondente în l. română și alte limbi

Morfologie

Morfologia numelor. Clasificarea numelor.

Categoriile logico-gramaticale ale numelor: 1) categoria de bază - sensul de bază și obiectul-concept general exprimat. Exemplificări, 2) Categoriile asociate semnificației bază: a) Categoria genului (raportul gen natural-gen gramatical). Părțile de vorbire cărora le este asociată categoria genului, defectiv de gen b) Categoria numărului - defectiv de număr. c) Categoria gradului de intensitate (de comparație) și părțile de vorbire cărora le este asociată. Traducerea gradelor de comparație în l. română. d) Categoria persoanei, semnificație, părți de vorbire ce poartă amprenta persoanei. e) Categoria cazului - definiție. Cazurile în l. latină din perspectivă i.-e., valori, relații, paralelă cu l. română, modalități de traducere în l. română.

Mijloacele gramaticale (morfemele categoriale) de marcare-exprimare-semnalare a categoriilor l.-gramaticale

- 1) Rădăcina sau etimon-ul (r.) și rolul său lexico-semantic. Identificarea acestuia în cadrul familiei lexicale - Exemple de familii lexicale 2) Radicalul nominal (R.), ca derivat (secundar / terțiar) al r. și ca bază paradigmatică a lexemului (nominal etc) 3) Vocala Specifică (V.S.), finală, a radicalului *versus* V. T(ematică). Rolul acestora - din punct de vedere lexical, morfologic și operațional în flexiune. Identificarea V.S. /T. în formele-bază (N./G. Sg.) și gruparea pe clase de flexiune („declinări) a numelor (Tema și Sufixul morfologic de formare a „Temei” flexionare (inclusiv sufix zero) - Teme-radical atematice (vocalice / consonantice), teme-radical tematice). 4) Sufixul de intensitate (S. I.) și marcarea/semnalarea „gradelor de comparație”(la adj. și adv.): -IOR-/-IUS- semnificat al comparativului; -SIM- și -ISSIM-semnificat al superlativului; Exemplificări, modalități de traducere. 5) Desinențele cazuale (Des.) *versus* „terminații” - prezentarea desinențelor semnalizatoare a cazurilor. Mărci desinențiale suprasedimentale în flexiunea numelor.

Procesul de operaționalizare a morfemelor categoriale întru exprimarea diferitelor categorii logico-gramaticale ale numelor, flexiunea (declinarea ca proces) diferitelor clase de nume. Progresivitatea acestuia. Schema generală de sinteză progresivă a morfemelor:

R+ - S.I. + - V.S./T. +Des.

- A) Etapele procesului de sinteză a morfemelor și de actualizare a sensului-bază al unui cuvânt - prin adăugarea fiecărui morfem categorial (etapele procesului de flexiune, id est de marcare, codare, exprimare a tuturor semnificațiilor asociabile unei forme nominale sintetice):
- Identificarea Radicalului nominal și trecerea acestuia (cu/fără V.S. / V.T.) la toate cazurile și numerele (rol semantic).
 - Adugarea S.I. (rol de semnificat categorial) - la adjective/adverbe.
 - Adăugarea V.S./V.T. ca vocală de legătură (rol operațional + clasificator + - semnificat categorial)
 - Adăugarea desinenței specifice fiecărui caz în parte (rol de semnificat categorial dublu)
 - Operarea accidentelor fonetice produse între V.S. și Des. Exemplificări, observații.
- B) Etapele și sensul procesului de analiză a morfemelor categoriale și de traducere a sensului actualizat al cuvântului flexionat (cu exemple și explicații,)

Particularizarea observațiilor / explicațiilor / exercițiilor aplicative pe clase flexionare din vocabularul creștin :

Substantivul latin statut, categorii logico-gramaticale :

Subst. în V.S. -a- (Decl. I) - Caracterizare generală, structură, genuri, flexiune, analiză și traducere

Subst. în V.S.-o/-e- (Decl. II) - Prezentare generală - structură, genuri, flexiune, analiză și traducere

Subst. în V.S.-i/-e- („scurt”) (Decl. III vocalică / parisilabică) și în V.S. „zero”(Decl. III consonantică / imparisilabică; temele „mixte” de declinare a III-a - Prezentare generală - structură, genuri, flexiune, analiză și traducere.

Subst. în V.S.-u- (Decl. IV) - Prezentare generală - structură, genuri, flexiune, analiză și traducere.

Subst. în V.S.-e „lung”) - Prezentare generală - structură, genuri, flexiune, analiză și traducere.

Adjectivul latin. Statut, clasificarea tipologică a adjectivelor, notarea în dicționare, încadrarea în clasa de declinare. Acordul (*ad sensum*) cu substantivul și selectarea semnificanților genului de care dispune (V.S. și Des.). Flexiune, analiză, traducere

Categoria gradului de intensitate (comparație), morfemele graduale, temele gradelor de comparație.

Comparativul - clasa de declinare flexiunea comparativului (Decl. III imparisil), - valorile comparativului, modalități de traducere.

Superlativul - structura morfematică și încadrarea în clasa de declinare, exerciții de flexiune, analiză - modalități de traducere.

Formațiuni creșine de comparativ și superlativ (sintetic și analitic).

Comparativele și superlativele aparent „neregulate”- explicații. Exerciții de flexiune, analiză, traducere.

Pronumele latin - statut, structură, notare în dicționar, categorii logico-gramaticale, flexiune, modalități de traducere, exerciții:

- Pronumele personale și reflexive;
- Pronumele și adj. pronominale posesive - derivate ale pronumelor pers. și refl.

- Pronumele și adj. pronominale demonstrative;

- Pronumele și adj. pronominale posesive.

- Pronumele și adj. pronominale interogative și relative.

- Pronumele și adj. pronominale indefinite

Numeralul statut, structură, clasificare, notare în dicționar, categorii logico-gramaticale, flexiune, modalități de traducere, exerciții

Adverbul - statut, structură, notare în dicționar, categorii logico-gramaticale, flexiunea adverbului la comparativ și superlativ.

Prepoziția - statut, semantismul diferitelor prepoziții, raportul acestora cu forma cazuală, funcție la nivel morfologic.

Interjecția - statut, semantism, marcare suprasedimentală și funcții.

Verbul Latin

Statutul verbului în raport cu celelalte părți de vorbire. Semantismul verbului. Formele de bază ale verbelor și notarea lor în dicționar. Clasificare din punct de vedere morfematic, semantic, sintactic. Categoriile logico-gramaticale specifice verbului:

Categorii-bază:

- Sensul de bază, etimonic, general, comun familiei lexicale

- Sensul particular al formațiunilor verbale secundare, terțiare

Categorii asociate: Aspectul, Modul, Timpul verbal, Persoana, Numărul,

Diateza

Mijloacele gramaticale (morfemele categoriale) sintetice de marcare-exprimare a categoriilor l.-gramaticale specifice în structur(are)a formei verbale (în conjugare):

- 1) Rădăcina (r.) și rolul său lexico-semantic general. Identificarea acesteia în cadrul familiei lexicale – Exemple de familii lexicale, ex. de recunoaștere.
- 2) Radicalul verbal (R.), ca derivat (secundar / terțiar) al r. și ca bază a lexemului (verbal). Radicale atematice (vocalice / consonantice), radicale tematice). Exemple, exerciții de recunoaștere.
- 3) Vocala Specifică (V.S.), finală, a radicalului verbal *versus* V. T(ematică). Rolul acestora - din punct de vedere lexical, morfologic și operațional în flexiune. Identificarea V.S./T. în formele-bază (infin.prez.). și gruparea pe clase de flexiune („declinări) a numelor.
- 4) Tema aspectuală și mijloace morfologice de formare a temei de aspect. Identificarea temelor de aspect în formele de bază notate în dicționar. Timpurile la care se utilizează. Exemple, exerciții.
- 5) Sufixul Temporal-Modal (S.T.M.) și rolul acestuia. Prezentarea sistemului de S.T.M. și a secvențelor temporal-modale pe care le marchează.
- 6) Desinențele personal-diatezice (Des.) și rolul acestora. Prezentarea și explicarea sistemului desinențial.

Procesul de sinteză (conjugare, flexiune) progresivă a morfemelor categoriale întru exprimarea (actualizarea) diferitelor categorii logico-gramaticale ale verbelor, *id est* întru flexiune, pe schema generală de sinteză a morfemelor:

T. asp. + S.T.M. +Des.

Etapetele procesului de sinteză a morfemelor și de actualizare a sensului-bază al verbului - prin adăugarea (asocierea) fiecărui morfem categorial (etapele procesului de flexiune, *id est* de marcare, codare, exprimare a tuturor semnificațiilor asociabile unei forme verbale sintetice):

- 1) Identificarea V.S și stabilirea conjugării. (rol lexical, morfologic,clasificator).
- 2) Selectarea Teme de Aspect corespondente timpului și trecerea la fiecare persoană (semnificant categorial univoc).
- 3) Selectarea și adăugarea S.T.M. (semnificant categorial cu rol dublu).
- 4) Adăugarea desinențelor personal-diatetice specifice fiecărui caz în parte (semnificant categorial cu rol triplu).
- 5) Operarea accidentelor și necesariilor fonetice între morfeme.

Exerciții aplicative de flexiune (sintetică) și de traducere pe diferitele clase verbale:

Verbe în -a, diateza activă / m.-pasivă

Verbe în -e (lung), diateza activă / m.-pasivă

Verbe în consoană, V. T. -o/-e- în flexiune, diateza activă / m.-pasivă

Verbe în - i / „amplificate” cu - i -, diateza activă / m.-pasivă.

Flexiunea sintetică non-personală

Infinitivul present, perfect activ - statut, valori, relații și funcții, modalități de traducere

Gerunziul - statut, flexiune, valori, relații și funcții, utilizări speciale, modalități de traducere

Supinul - statut, flexiune, valori, relații și funcții, modalități de traducere

Gerundivul (participiu viitor pasiv) - statut, flexiune, valori, relații și funcții, alte utilizări speciale, modalități de traducere

Participiul prezent activ, viitor activ (utilizări speciale), perfect pasiv (utilizări speciale) - statut, flexiune, valori, relații și funcții, modalități de traducere

Flexiunea analitică a verbului latin. Formanții (constituenții) de bază, diateze.

-Diateza pasivă a verbelor la timpurile perfecte.

-„Conjugarea perifrastică” activă . semantismul sintagmei „perifrastice” și modalitățile de traducere

-„Conjugarea perifrastică” pasivă - semantismul sintagmei „perifrastice” și modalitățile de traducere..

NOȚIUNI DE BAZĂ PRIVIND SINTAXA FRAZEI:

- Propozițiile și raporturile sintactice la nivelul frazei; corespondențe în limbile romanice: propozițiile principale - propozițiile subordonate și propozițiile regente;

- **Structura propozițiilor principale** și traducerea lor;

- Sistemul și modalitățile de subordonare în limba latină;

- **Clasele de subordonate generice**, elementele structurale specifice și modalitățile de traducere a acestora:

- **Sintagme specifice propoziției și frazei latine**; sintagma infinitivală, sintagma gerunzială, sintagma gerundivală, sintagmele participiale - metodologia traducerii lor;

- Activități practice de analiză și traducere

BIBLIOGRAFIE ORIENTATIVĂ:

1. *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle-Aland, United Bible Societies, London, 1963
2. Barbu N.I., *Sintaxa limbii latine după metoda istorico-stilistică*, București, Ed. Gina, 1947;
3. Barbu N.I., Vasilescu T., *Gramatica limbii latine*, București, E.D.P., 1961.
4. Blaise A., *Manual de latină creștină*, București, 2000;
5. Bujor I., Fr. Chiriac, *Antologia latină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R. București, 1960 p. 11-22; 40-44; 211-224
6. Chira V., *Curs de limba latină pentru studenții facultăților de teologie*, vol. I, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2000;
7. Costa I., *Fonetică istorică latină*, București, 2003;
8. Cousin I., *Evolution et structure de la langue latine*, Paris, 1994
9. Creția G., *Morfologia istorică a limbii latine (Verbul)*, București, 1999;
10. Dobroiu E., *Curs de istoria limbii latine*, București, 1994;
11. Ernout A., *Morphologie historique du latin*, Paris, 1942
12. Ernout A., Thomas F., *Syntaxe latine*, Paris, 1953
13. Ernout A., Meillet A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1964
14. Felecan O., Felecan N., *Limba latină*, Ed. Mega, Cluj-Napoca 2008
15. Fischer I., *Morfologia istorică a limbii latine (Numele)*, București, 1985;
16. Matei V., *Gramatica limbii latine*, Ed. Scripta, București, 1994
17. Nicolae Florentina, *Curs de limba latină pentru studenții facultăților de Teologie. Anul I de studiu*, Ed Arhiepiscopiei Tomisului, Constanta, 2007, 252 pagini.
18. Pîrlog M., *Gramatica limbii latine*, București E.D.P., 1966
19. Riemann O., *Syntaxe latine*, Paris, 1932
20. Simenschy Th., *Gramatica limbii latine*, Iași, 1929
21. Slușanschi D., *Sintaxa limbii latine*, vol. I-II, București, 1994;
22. Smarandache D., *Declinările latine*, Ed. Techno, Sibiu 2004
23. Vasilescu T., *Curs de sintaxă istorică a limbii latine*, E.D.P., București, 1962.

Anul al II-lea de studiu

OBIECTIVE GENERALE:

Programa pentru cel de-al II-lea an de studii universitare are în vedere:

- consolidarea cunoștințelor, abilităților și competențelor deja dobândite privitoare la vocabular, fonetică, morfologie și sintaxă latină, și îmbogățirea acestora cu noi elemente, necesare abordării, parcurgerii și înțelegerii adecvate a textelor creștine
- dezvoltarea capacității de analiză semantică, respectiv, gramaticală, a structurilor lexicale, morfologice și sintactice latine, de deciptare a nuanțelor pe care le implică acestea, avînd ca bază texte din învățătura, tradiția și patristica creștină de limbă latină.
- sistematizarea, consolidarea și dezvoltarea deprinderilor metodologice privind interpretarea și traducerea gramaticală și literară a acestor texte
- augmentarea deprinderilor de analiză și comentare teologică a acestora prin coroborarea cu analiza din perspectivă filologică.
- Abilitarea studenților în traducerea de texte reprezentative din literatura creștină de limbă latină cu un **grad moderat de dificultate**.

OBIECTIVE SPECIFICE:

- Transmiterea unor **noi cunoștințe** de vocabular creștin - tehnic, instituțional-ecclesiastic (canonic, liturgic), biblic și patristic
- Explicitarea de noțiuni și concepte teologice de origine latină.
- Actualizarea cunoștințelor și consolidarea deprinderilor de flexiune și analiză a cuvântului sub raport semantic, morfologic și sintactic;
- Consolidarea și **aprofundarea cunoștințelor de sintaxa propoziției**, vizînd cunoașterea și recunoașterea diverselor valori morfologice, a relațiilor, funcțiilor și subfuncțiilor sintactice ale formelor gramaticale la nivelul propoziției și transpunerea lor în limba română
- Consolidarea și **aprofundarea cunoștințelor de sintaxa frazei**, vizînd cunoașterea și recunoașterea diverselor tipuri, specii și subspecii de enunțuri („propoziții”), a valorilor și a raporturilor dintre acestea, precum și transpunerea lor în limba română
- Sporirea capacității de operare cu elementele structurale specifice diferitelor tipuri de propoziții, de sesizare a intercorelărilor sintactice și logice dintre acestea și de redare a lor în limba română
- Dobîndirea de cunoștințe **minimale** de Topică și Stilistică (necesare interpretării și traducerii corecte a unui text)

TIPURI DE ACTIVITĂȚI:

Obiectivele menționate se vor realiza prin cursuri și seminarii sau cursuri practice, îmbinându-se expunerile teoretice cu explicații, exemplificări, comentarii, și exerciții practic-aplicative, cu participarea directă și efectivă a studenților în flexiuni, analize, traduceri și interpretări de forme, sintagme și texte, precum și în retroversiuni;

Textele aplicațiilor practice vor fi textele biblice, documente și acte ale Bisericii, texte reprezentative din Sfinții Părinți și din Scriitorii Bisericești.

FORME DE EVALUARE:

- 1) Evaluare permanentă, în cadrul și pe baza activității practice săptămânale a fiecărui student;
- 2) Evaluare periodică pe bază de colocvii și teste, semestrial ;
- 3) În perspectiva mobilității studenților de la o facultate la alta, pentru a permite echivalarea rezultatelor obținute, evaluarea se va face **numai pe bază de note, de la 1 la 10.**

TEMATICA PROGRAMEI:

I) SINTAXA PROPOZIȚIEI:

- Sintaxa formelor cazuale ale numelor – valori, **funcții și subfuncții**; modalități de traducere:
 - Valorile Nominativului, funcții și subfuncții determinate de aceste valori
 - Valorile Genitivului; funcțiile principale și întrebuițările sintactice secundare și terțiare ale Genitivului; Genitivul adnominal și genitivul adverbial
 - Valorile Dativului - exprimarea acestora în plan sintactic; utilizări speciale ale Dativului; traducerea gramaticală și traductibilitatea logică a sintagmelor cu Dativul.
 - Funcțiile principale, secundare și terțiare ale Acuzativului; raportul dintre funcțiile sintactice și valorile de bază ale acestuia; utilizări speciale ale Acuzativului; modalitățile de traducere a diferitelor tipuri de acuzativ
 - Ablativul – *casus Latinus* ;Valorile indo-europene ale Ablativului și exploatarea acestora în plan sintactic; funcțiile și subfuncțiile Ablativului corespondente acestor valori; Ablativul în funcții sintactice speciale; modalități de transpunere a valorilor și funcțiilor Ablativului în limba română.
 - Locativul, formă cazuală relicvă –valoarea și utilizarea sintactica a Locativului și eliminarea acestuia de Ablativul-locativ.
 - Prepozițiile și concurența cazurilor pe funcții;
 - Topica formelor cazuale

II). SINTAXA FRAZEI;

- a) Propozițiile independente; Propozițiile principale și sintaxa lor: parataxa și coordonarea; Tipuri de propoziții principale și utilizarea formelor temporal-modale ale verbului-predicat în propozițiile principale; Modalități de traducere;
- 6.b) Hypotaxa: sintaxa subordonatelor: elemente structurale - conjuncțiile și formele temporal-modale ale verbului-predicat în subordonare:
 - Completivele infinitivale;
 - Completiva cu *quod, quia și quoniam*;
 - Completivele interogative indirecte;
 - Completivele conjunctivale;
 - Circumstanțialele temporale
 - Circumstanțialele cauzale;
 - Circumstanțialele finale și consecutive;

- Circumstanțialele comparativ-modale
- Circumstanțialele condiționale;
- Circumstanțialele concesive;
- Subordonatele relative;
- Sintagmele participiale; Sintagma gerunzială; Sintagma gerundivală;
- Concordanța și consecuția timpurilor;
- Sintaxa stilului indirect;
- Topica propozițiilor în fraza latină.

NOTA: La fiecare curs practic sau seminar teoria va fi dublată de activități de analiză, traducere și comentare **de texte creștine**, selectarea acestora în funcție de nivelul de pregătire al studenților, de interesul acestora și de interdisciplinaritatea întregului proces de învățământ, revenind cadrelor didactice din fiecare facultate în parte.

BIBLIOGRAFIE ORIENTATIVĂ:

1. *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle-Aland, United Bible Societies, London, 1963
2. Barbu N.I., *Sintaxa limbii latine după metoda istorico-stilistică*, București, Ed. Gina, 1947;
3. Barbu N.I., Vasilescu T., *Gramatica limbii latine*, București, E.D.P., 1961.
4. Blaise A., *Manual de latină creștină*, București, 2000;
5. Bujor I., Fr. Chiriac, *Antologia latină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1960 p. 11-22; 40-44; 211-224
6. Chira V., *Curs de limba latină pentru studenții facultăților de teologie*, vol. I, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2000;
7. Costa I., *Fonetica istorică latină*, București, 2003;
8. Cousin I., *Evolution et structure de la langue latine*, Paris, 1994
9. Creția G., *Morfologia istorică a limbii latine (Verbul)*, București, 1999;
10. Dobroiu E., *Curs de istoria limbii latine*, București, 1994;
11. Ernout A., *Morphologie historique du latin*, Paris, 1942
12. Ernout A., Thomas F., *Syntaxe latine*, Paris, 1953
13. Ernout A., Meillet A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1964
14. Felecan O., Felecan N., *Limba latină*, Ed. Mega, Cluj-Napoca 2008
15. Fischer I., *Morfologia istorică a limbii latine (Numele)*, București, 1985;
16. Matei V., *Gramatica limbii latine*, Ed. Scripta, București, 1994
17. Nicolae Florentina, *Curs de limba latină pentru studenții facultăților de Teologie. Anul I de studiu*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanta, 2007.
18. Pîrlog M., *Gramatica limbii latine*, București E.D.P., 1966
19. Riemann O., *Syntaxe latine*, Paris, 1932
20. Simenschy Th., *Gramatica limbii latine*, Iași, 1929
21. Slușanschi D., *Sintaxa limbii latine*, vol. I-II, București, 1994;
22. Smarandache D., *Declinările latine*, Ed. Techno, Sibiu 2004
23. Vasilescu T., *Curs de sintaxă istorică a limbii latine*, E.D.P., București, 1962.